

Työ ja turva -osasto/KR/lv

2.10.2024

Eduskunnan sivistysvaliokunta
siv@eduskunta.fi

HE 109/2024 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2025

Ammatillisen koulutuksen säästöt uhkaavat ammattiosaamista

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry pitää ammatilliseen koulutukseen kohdennettuja leikkauksia kohtuuttomina ja on erittäin huolestunut ammatillisen aikuiskoulutuksen tulevaisuudesta. OKM toimen alla suurin yksittäinen leikkaus kohdistetaan ammatilliseen koulutukseen. Vuoden 2025 aikana leikkaantuu yhteensä 120 miljoonan euroa, mitä syventävää määräaikaisen rahoituksen päättyminen.

Säästö kohdennetaan aikuisiin opiskelijoihin, joilla on jo jokin tutkinto. Leikkauksia ei kohdenneta perusopetuksen päättävien nuorten eikä vailla ammatillista perustutkintoa olevien koulutukseen. On hyvä, että oppivelvollisuuden suorittaminen toisella asteella turvataan ja että jokaiselle on taattu vähintään toisen asteen tutkinto. Erityisen tärkeää on, että oppivelvollisuuden suorittaminen säilyy maksuttomana eikä aiottua oppimateriaalien maksuttomuuden rajausta toteuteta.

On kuitenkin kestävämpää, että aikuiskoulutuksesta leikataan näin rajusti. Toimet ovat haitallisia aikuisten täydennys- ja muuntokoulutukselle sekä alan tai ammatin vaihtamiselle. On totta, että työelämässä on tarve entistä enemmän tutkinnon osille ja sitä pienemmille täydentäville osaamiskokonaisuuksille (mm. mikrotutkinnot, osaamismerkkit). Tämä ei kuitenkaan suljen pois kokonaisten tutkintojen suorittamisen tarvetta, etenkin säänneltyjen ammattien osalta. Nyt tehtävä leikkaus kohdistuu myös tutkintoa lyhyempiin kokonaisuuksiin eli katkaisee joissakin tapauksissa mahdollisuuden kehittää osaamistaan kokonaan.

Leikkausten perusteena on käytetty näkemystä, että ammatillisessa koulutuksessa suoritetaan liiaksi päällekkäisiä samantasoisia tutkintoja. Tähän keskusteluun SAK suhtautuu kriittisesti. Keskustelussa on jäänyt epäselväksi, mitä tutkintoja tarkoitettavat päällekkäiset tutkinnot varsinaisesti olisivat. Ammatillinen koulutus koostuu kolmesta osaamistasoa nostavasta tutkinnosta. Samantasoisuus ei voi tarkoittaa sitä, että ammatillisen väylän uramahdollisuuksia kavennetaan. Etenkään kun ammattiosaajista ja osaavasta työvoimasta työntekijäammateissa on huutava pula. On syytä huolehtia, että ammatti- ja erikoisammattitutkintoja tarjolla jatkossakin. Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot ovat kustannustehokas tapa kohottaa väestön osaamistasoa työelämän tarpeita vastaavasti. Toisin kuin korkeakoulututkintoja ammatti- ja erikoisammattitutkintoja voidaan suorittaa myös oppisopimuskoulutuksena.

Työ ja turva -osasto

2.10.2024

Lisäksi aiemman tutkinnon suorittaneiden joukko on varsin heterogeeninen. Toteutuessaan leikkaus voi kohdentua tässä joukossa eniten koulutusta tarvitseviin, joilla on esimerkiksi vanhentunut osaaminen tai työttömyysuhka.

Leikkausten seurauksena pelkona on, että työikäisen väestön osaamistaso jää jälkeen kilpailijamaista. Ammatillisen muunto- ja täydennyskoulutuksen tarve koskee kaikkia toimialoja muun muassa muuttuneiden pätevyysvaatimusten tai osaamistarpeiden vuoksi. SAK:n edustamista toimialoista esimerkiksi Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL on elokuussa 2024 tekemässään selvityksessä tuonut esiin, että heidän edustamillaan ammattialoilla 61 % työntekijöistä tarvitsee lisää koulutusta.

SAK:n mielestä näitä näkökulmia ei ole säästöjä kohdennettaessa otettu riittävästi huomioon. SAK on myös huolestunut vaikutuksista, joita toistuvilla rahoituksen suunnan muutoksilla on ammatillisen koulutuksen laatuun ja vetovoimaan. SAK tuo esiin, että jo nykyisin on pulaa ammatillisista opettajista ja työpaikkaohjaajista. Jatkuva epävarmuus työpaikasta ei ole omiaan lisäämään sen paremmin opettajien kuin ohjaajien saatavuutta.

Aikuiskoulutustukea korvaava pilottihanke on alimitoitettu ja vääränlainen

Ammatillisen aikuiskoulutuksen leikkausta syventää jo aiemmin toteutettu aikuiskoulutustuen lakkautus. Aikuiskoulutustuen korvaajaksi markkinoitu pilotti on mittaluokaltaan riittämätön ja kohdentumiseltaan vääränlainen korvataksaan aikuiskoulutustuen. Pilotissa rahat kohdentuisivat koulutuksen aikaisen toimeentulon turvaamisen sijaan koulutuksen järjestäjille. Mallin toimintalogiikka on siis täysin toinen kuin aikuiskoulutustuessa, joka turvasi opiskelijan toimeentulon ja mahdollisti kokoaikaisen opiskelun.

Myös toimialarajaus varmistaa, ettei pilotti pysty paikkaamaan aikuiskoulutustuen jättämää aukkoa koulutusjärjestelmässä. Pilotti on tarkoitus toteuttaa varsin rajatuille ammattiryhmille sote- ja opetussektorilla. Täydennys- ja muuntokoulutuksen tarve myös muilla sektoreilla on ilmeinen. Kysymysmerkiksi jää, miten näillä aloilla varmistetaan opintojen aikainen toimeentulo. Vertailulukuna todettakoon, että vuonna 2022 Työllisyysrahaston kautta maksettiin liki 180 miljoonaa euroa aikuiskoulutustukea liki 30 000 opiskelijalle. Tähän verrattuna 10 miljoonaa euroa on selvästi alimitoitettu.

Varhaiskasvatuksen henkilöstöpulaa pyritään helpottamaan luomalla täydennyskoulutusmalli, johon osoitetaan 6 miljoonaa euroa. Tämä on hyvä lisäys, mutta sen vaikuttavuutta himmentää edellä kuvatut heikennykset aikuiskoulutuksen edellytyksiin.

Työ ja turva -osasto

2.10.2024

Opetushallituksen ja aluehallintoviraston opetushenkilöstön täydennyskoulutukseen varattua määrärahaa leikataan 15 miljoonalla eurolla, joten kaikkineen leikkaukset ovat huomattavasti suuremmat kuin uudet panostukset.

Oppimisen tukeen panostuksia

Panostukset lasten ja nuorten oppimisen ja hyvinvoinnin tukemiseen ovat kannatettavia ja tarpeellisia. Opiskelijan oikeutta oppimisen tukeen vahvistetaan lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa ja siihen ohjataan pysyvää rahoitusta. Vastaavasti perusopetuksen vahvistamisen määrärahataso tuplaantuu nykytasosta. Lisäksi kansanopistojen opistovuosikoulutuksen määrärahatasoa nostetaan 3 miljoonalla eurolla.

Toimenpiteet erityisopetukseen, tukiopetukseen ja lähiopetukseen ovat välttämättömiä, sillä perusopetuksen oppimistulokset ovat laskeneet ja koulujen eriytymiskehitys on syventynyt. Oppimistulosten lasku heijastuu heikkoina perustaitoina ja heikentävät suoriutumista toisen asteen opinnoissa.

Vaikka hallitus lisää panostusta lasten ja nuorten tukeen, toimien painoarvoa himmentää se, että samaan aikaan se tekee mittavia perheiden toimeentuloa heikentäviä leikkauksia mm. sosiaaliturvaan ja työttömyysturvaan. Näiden yhteisvaikutuksena on oletettavaa, että tuen tarve lapsilla ja nuorilla kasvaa entisestään. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin haasteet ovat jo nyt huolestuttavalla tasolla. Palvelut eivät ole riittäviä eikä ennaltaehkäisevä tai oikea-aikainen tuki toteudu tarvittavissa määrin.

Kulttuuritoimen leikkaukset

Hallitus on leikkaamassa taiteen ja kulttuurin määrärahoista 20 miljoona euroa. Suurin osa taiteen ja kulttuurin säästöistä kohdistuu valtion pitkäaikaista tukea saaville teattereille, orkestereille ja museoille. SAK pitää leikkausta ylimitoitettuna. Taide- ja kulttuurialat kärsivät merkittävästi koronapandemian vaikutuksista, eikä ala ole toipunut niistä edelleenkään. Taiteen ja kulttuurin merkitys sivistykselle, kansalaisten hyvinvoinnille ja maakuvalle tulee nähdä laajasti eikä leikata alan toimintaedellytyksiä.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

Kirsi Rasinaho
koulutus- ja työvoimapolitiittinen asiantuntija